

Taula

- 7 De *La fille de Minos et de Parsiphaë...* a una poesia irònica i mordaç
- 35 I. SOBRE NARCÍS
- 37 Parèntesi final
- 38 Alguns poemes menors
- 45 II. ALES O MANS
- 47 Invocació sense insistir massa
- 55 Impressió de tardor
- 58 El matí i tu
- 59 Cançó inacabada
- 60 Ràpids madrigals
- 64 Cançó tranquil·la
- 65 III. TERRA EN LA BOCA
- 67 Les ruïnes
- 69 Infant que jo vaig ésser
- 71 Poema sobre València
- 72 Quasi-oda al Mediterrani
- 78 Homenatge a Ibn Hafadja d'Alzira
- 80 Homenatge a Ausiàs March
- 82 Homenatge a Teodor Llorente
- 83 Homenatge a Bernat i Baldoví

86	Cinc invocacions
89	La poesia
91	IV. ESCRIT PER AL SILENCI
93	Criatura dolcíssima
103	La veritat
104	Encara, sí!
106	¿Veus? Ha arribat ja al fons
107	V. OFICI DE DIFUNT
109	invocació a les muses
111	declaració
112	<i>nota bene</i>
113	art poètica
115	art poètica bis
117	última llista
119	poema amable
120	torna el tema de l'amor
121	més art poètica
122	breu elogi del crim
123	VI. POEMES PER FER
125	Material per a un sonet
130	L'odi
135	La cigarreta, l'hora
140	Profanació de Hegel
146	El museu

147	VII. TRES POEMES INÚTILS PER A DOS PINTORS QUE VOLEN REINVENTAR EL MÓN
149	1
151	2
152	3
153	VIII. OBRA PIA
155	XIII Estació: Jesús, Davallat, als braços de Maria
157	Goig de desemparat
161	IX. POEMES SOLTS
163	Tres petites elegies
168	El meu poble, de nit
169	Tres sonets
172	A Sant Francesc d'Assís, en llegir el <i>Càntic de les criatures</i>
173	L'olivera
174	Dol per un mort nostre
176	[Sí co·l pollet]
177	Homenatge a Debussy
178	Improvisació per a Sagunt
179	[Carta en noves rimades]
193	Referències bibliogràfiques

De *La fille de Minos et de Parsiphaë...*
a una poesia irònica i mordaç
L'obra poètica de Joan Fuster

Joan Fuster (Sueca, la Ribera del Xúquer 1922-1992) va irrompre en el fosc panorama de la literatura catalana en plena postguerra, en concret l'any 1945 amb uns textos poètics en la publicació anual de l'*Almanaque de las Provincias para 1946*, amb "Tres petites elegies" i a l'any següent en la mateixa publicació periòdica amb "Alguns poemes menors" i els dos següents edicions per a 1948 i 1949 amb "Quatre sonets" i "Dol per un mort nostre", en aquell, en l'àmbit del País Valencià, ambient míser, resclosit i de desconeixença general culturalment parlant. Era el debut poètic a la premsa del jove Fuster. Encara que, a finals de 1944, havia publicat a l'almanac el seu primer article en català, "Vint-i-cinc anys de poesia valenciana (1922-1944)". Tots aquests textos no van passar despercebuts als ulls dels pocs escriptors que mantenien la creació en la llengua pròpia. Carles Salvador, el dissabte 10 de maig de 1947, en la seua secció de *Las Provincias*, "Letras valencianas", escrivia un article titulat "Un nuevo poeta". Salvador, que no coneixia Fuster, i només

havia llegit aquells textos, sospitava que aquell nou bard era un pseudònim per la seua gran formació literària i lingüística:

Gramaticalmente es un gran conocedor de nuestro idioma y lo escribe sin concesiones de ninguna clase. Su formación, pues, es perfecta... Joan Fuster, poeta valenciano desconocido personalmente por nosotros, es ya un escritor maduro y hasta sospechamos, dada la manera de aparecer en los luceros de nuestro cielo literario, que J. Fuster no sea un nombre de pila sino la vulgaridad de un seudónimo.

¿En qué se apoya nuestra sospecha? En que sus vacilaciones lingüísticas parecen voluntarias como si el poeta quisiera encobrir su personalidad —posiblemente destacada ya en disciplinas filológicas— sin advertir que así la adquiere mayor.

A banda d'aquesta anècdota, ens ajuda a fer una radiografia de com era l'ambient d'ignorància literària i cultural, de prohibicions i hostilitats oficials d'aquells anys. Fuster, tot fent més palesa aquesta situació, comenta com va reaccionar a l'article:

...I un bon dia em diuen: El diari parla de tu. ¡Cristo!, i efectivament. Me'n recordaré tota la vida perquè era el dia de la Mare de Déu dels Desemparats i m'havia quedat a València per estudiar —s'acostaven els exàmens finals— i, de pas, per passejar una mica. Al diari hi havia una columneta de Carles Salvador que feia el gran elogi del jove poeta desconocido, on parlava de la bona influència que havia rebut de Carles Riba. El meu problema va ser, l'endemà, buscar per les llibreries de nou de València un llibre de Riba, per veure què feia aquell senyor, i en vaig trobar només un, *Del joc i*

del foc, ni les *Estances* ni cap altre, i aquest va ser el meu primer contacte amb un poeta català contemporani. (Sòria, 1992: 6)

Uns dies després, l'escriptor de Sueca va enviar una carta d'agraïment a Carles Salvador i on podem llegir entre altres qüestions:

Respecte de les vostres hipòtesis només he de dir que encara sóc jove, si és que diem jove a qui no ha passat dels trenta; que la meva formació humanística és perfectament extrauniversitària [...] i que no sóc filòleg sinó estudiant o enamorat —amb un sentit i un abast definidament polític— de la nostra llengua. Quina cosa més dolorosa que encara avui, en 1947!, en parlar d'un autor valencià, hom hagi de fer, al costat de la crítica literària estricta, la crítica lingüística! Pocs són els valencians que escriuen en vernacle: i de tots, quants n'hi ha que l'utilitzen conscientment? L'espectacle és ben deplorable, encara que, quant a l'ortografia ja van notant-se alguns avenços. Tot això no és més que peresa intel·lectual, manca de deixuplina, solatge de tòpics romàntics —allò de la intuïció romàntica de la llengua nacional, etc. Els que vivim en un medi lingüísticament tan adulterat no tenim més remei que imposar-nos l'estudi quotidià de la gramàtica, la tasca de l'aprenentatge constant. (Carta mecanoscrita de Joan Fuster a Carles Salvador, datada el 6 de juny de 1947.)

Recordem que l'entrada de les tropes franquistes als països de llengua catalana no solament es va limitar a un canvi polític i ideològic, sinó que hi va haver un intent d'anihilar la cultura autòctona. Prohibits i desfets els organismes literaris, sense revistes, ni diaris, ni ràdio, ni editorials, la cultura no expres-

sada en espanyol no existia, almenys oficialment. Encara que alenava, era, però, una literatura en l'àmbit privat i clandestí, i això no era prou per a sobreviure. Joan Fuster ja ho comenta: “una literatura no és únicament allò que escriuen els literats; és, més que això, o tant com això, allò que llegeix la gent. La dialèctica, la interrelació, o com vostès vulguin dir-ho, entre *escriptura* i *lectura* és, en definitiva, el que dóna consistència a una *literatura*”. (1977: 437)

En l'àmbit regionalment valencià, l'ambient era excepcional. S'hi trobava en l'actitud d'un replegament defensiu, ja que la literatura no podia ser un fenomen social, sinó senzillament testimonial. A més, la repressió dels cercles valencianistes no fou en excés dura, no hi havia molt a reprimir. Així, els seus primers esforços estaven orientats a accions prioritàries que s'adreçassen a la recuperació lingüística i a una minsa subsistència. Encara que això va canviar a partir de la dècada dels cinquanta.

* * *

En alguns escrits a partir dels primers anys de la dècada dels cinquanta, Joan Fuster manifesta que deixa el gremi de la poesia, tanmateix, no és cert. O no és exacte del tot. Recordem que des de l'any 1945, quan s'estrena amb uns textos a l'*Almanaque de Las Provincias*, fins ben poc de temps abans de morir va treure a la llum alguns llibres i algunes creacions poètiques de qualitat preeminent i admirable. Després de l'any 1954 practica l'escriptura poètica, però d'una manera més allunyada en el temps,

almenys en l'àmbit públic, exerceix com a crític, prologuista, estudiós del gènere, molt sovint fa de jurat de premis, assisteix a congressos i reunions de poetes, recordem la seua presència en la delegació catalana del III Congrés de Poesia celebrat a Santiago de Compostel·la l'any 1954, que encapçala Carles Riba, o en Les primeres converses poètiques a Formentor de l'any 1959. Per tant, no s'havia donat de baixa ben bé d'aquesta confraria creadora.

Sempre s'ha considerat l'obra poètica de Fuster ben migrada al costat de la seua producció en prosa; a més, ha estat molt poc difosa. L'escriptor de la Ribera del Xúquer mateix va insistir en excés en l'escàs interès dels poemes. Tan sols cal recordar algunes de les seues manifestacions on revola un to ben incrèdul, fins i tot despectiu i ben agnòstic en referència a la seua producció:

Pel 1953, jo encara gosava fer versos, de tant en tant. Dir-ne *versos* és, potser, una mica excessiu. El mateix 1953 vaig publicar un breu volum, *Terra en la boca*, i un altre, no menys breu, *Escrit per al silenci*. Tots dos contien sonets que a mi em semblaven preciosos, madrigals d'un enorme candor, adorables metàfores que versen sobre l'amor, sobre la pàtria, i fins i tot sobre la fe. Era una producció carregada d'innocència, repeteixo que procedia dels anys precedents. (Fuster, 1969: 78)

O aquella que va fer al pròleg del darrer lliurament poètic:

Hi hagué un temps en què jo també escrivia versos. En vaig escriure massa, sens dubte. La intenció editorial es limita a exhumar els llibres introbables, i afegir-hi alguna cosa més, que per un motiu o un altre, havia quedat aparcada en les meues carpetes. Com el

projecte no naix de mi, ni l'he acceptat amb gran entusiasme, em considere desobligat a justificar-lo. Ara sóc incapaç d'imaginar quina curiositat, o quina mena de curiositat, poden despertar aquests textos. (...) Del meu saldo particular, no me'n sabia avergonyir: fou el que havia de ser. (Fuster 1987: 11)

Hem pogut comprovar la seua injustificada impressió de cara a la seua poesia. El lector de Fuster, però, ja sap que el volterià de Sueca tractava amb certa crueltat, —millor dit— amb exigència absoluta, voltada d'ironia i d'escepticisme, les coses que més s'estimava i, sense cap mena de dubte, la seua producció creativa. Era una mena de *captatio benevolentiae* present, molt sovintejada, en el seu discurs irònic i burleta.

* * *

El primer recull de poemes, *Sobre Narcís* (1948), és una petita *plaquette* que va publicar a Torre, amb un pròleg de Xavier Casp. Aquest quadern fou la lectura i presentació del jove poeta a la tertúlia de Casp-Adlert en aquells difícils anys de la postguerra. El curiós prefaci no té cap deixalla, almenys vist des d'una òptica actual, recordem que Casp, molts anys després, va estar un dels capitosts del blaverisme:

tu, Joan Fuster, ets un poeta dels escollits que, tant de tard en tard, saben acariciar-li l'ànima a la nostra València. Perquè la teua poesia és alta, xiprer del cervell; la teua poesia és nua, llavis del cos; la teua poesia és un perfil del dia estirat devers la nit... Hi ha tants estels per a una lluna sola, com versos per a la poesia! (Casp, 1948: s.p.)

El tema central del llibre, ja ho indica el títol, és una reflexió sobre aquest mite. Motiu que ha estat molt sovintejat al llarg de la història de la literatura, cal assenyalar, però, que Fuster sentia una predilecció especial per la poesia francesa contemporània: des de Baudelaire, passant per Verlaine i Rimbaud, i en particular Paul Valéry. Tots aquests poetes havien tractat el tema mitològic de Narcís als seus versos. I una mirada encara que fos superficial per l'obra de Valéry, no pot deixar de discernir la importància d'aquest element en la seua poesia, fins i tot obsessiu: “Fragments du Narcisse”, “L'Ange”, “Narcisse parle” o l'obra teatral “Cantate du Narcisse” amb música de Germaine Tailleferre, i no sols en alguns textos, sinó que és una presència latent en gairebé tota l'obra. Sense oblidar-nos del mite tractat en el grup de poetes de la Generació del 27 espanyola, que tant apreciava, des de Cernuda a Salinas tot passant per Jorge Guillén a Rafael Alberti o l'estima manifesta de Fuster pel poeta cubà José Lezama Lima que també tracta el personatge mitològic en els seus versos i no té poques concomitàncies formals.

Un any més tard, a l'editorial Torre, ens fa Fuster la segona tramesa poètica, *Ales o mans*, llibre on descobrim el poeta amorós, que posteriorment abastarà l'altura màxima de la lírica valenciana de postguerra en *Escrit per al silenci*. La coberta de l'obra porta una il·lustració del mateix escriptor. El títol mai no va acabar d'agradar a Fuster, va ser un “suggeriment” dels editors que no van voler que es digués *Criatura* com llegim en dues cartes de Miquel Adlert a l'escriptor de Sueca:

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

© del text: Hereus de Joan Fuster Ortells, 2022

© de la introducció: Josep Ballester-Roca, 2022

© de la fotografia de Joan Fuster a la solapa: Arxiu Fotogràfic Joan Fuster.

Centre de Documentació Casa Joan Fuster

© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2022

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: setembre de 2022

ISBN: 978-84-1303-397-6

DL: L 571-2022

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL

www.bobala.cat

✂ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.